

№ 05 (778)
Люты 2020 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Спадчына: звернем увагу на Полацк!** – стар. 3
- ☞ **Пошук: сямейны фотаздымак вяртае імя П. Бязносіка** – стар. 6
- ☞ **Асобы: гадзіннікі, што папулярызуюць творцаў** – стар. 7

Сядзібны дом у Тарнове на Лідчыне захоўвае багата цікавых гісторыяў

Фота: Аляксандра К. АСУШКІНА

Артыкул чытайце на стар. 4

На тым тыдні...

✓ **З 30 студзеня ў галерэі «Мабільная» (Нацыянальная бібліятэка Беларусі) пачала працу фотавыстаўка Васіля Белякова «Таямніцы беларускай прыроды».** Аўтар вандруе па роднай краіне з мэтай знайсці, заўважыць, убачыць і зафіксаваць усё самае цікавае, непаўторнае. Падарожнікам у пешых і веласіпедных маршрутах за 2013 – 2019 гг. пройдзена 30 тыс. кіламетраў, адзнятая вялікая маса фотаматэрыялу. Цягам апошняга дзесяцігоддзя ягоныя стыль, сэнс і лад жыцця – адкрыць дзіўныя таямніцы роднай прыроды, адлюстравашь спалучэнні колераў, заўважыць адзінства супрацьлеглага, спалучыць неспалучальнае, дачакацца ўнікальнага і занатаваць чароўнае.

Магчыма, гэтая фотавыстаўка звярне ўвагу наведнікаў на тую мясціну, куды не давялося кінуць погляд жывапісцам, але куды змог зазірнуць апанты ідэяй фатограф. Пабачыць фотатворы можна да 31 сакавіка.

✓ **31 студзеня Літаратурны музей Пётруся Бружкі запрасіў на тэатралізавана-інтэрактыўную дзею «Наталля Арсеннева: анёл ці д'ябал?»**, што правялі ў рамках штомесячнага культурніцкага праекта «Амазонкі беларускай паэзіі». Н. Арсеннева – аўтар знакавага паэтычнага твора «Магутны Божа» – такая ж загадкавая, як герані кіназорак Грэты Гарбаці Мішэль Морган. Генадзь Бураўкін пра яе пісаў: «Доўгія гады

яна была для мяне легендай, калі цяжка зразумець, дзе канкрэтны, рэальны чалавек, а дзе – рамантычны вымысел ці хітрая плётка». Яе талент высока цаніў адзін з самых строгіх крытыкаў беларускай літаратуры Максім Гарэцкі. У 1920-я гг. яе вершы з аднолькавым імпэтам прыцягвалі ўвагу пісьменнікаў як Заходняй, так і Усходняй Беларусі. Максім Танк маральна падтрымліваў і пісаў ёй лісты ў Казахстан, куды пэўту выслалі ў красавіку 1940 г.

Пра сябе яна пісала: «Лёс мне казаў сяньня быць амазонкай, / меч даў у рукі, а сэрцу адвагу...». Аўтарам і вядучым выступіў Васіль Дранько-Майсюк, вершы Н. Арсенневай чытала Анастасія Шпакоўская.

✓ **30 студзеня стартваў новы праект Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі – «100 дзён да Вялікай Перамогі. Па старонках беларускіх газет 1945 г.»**, прымеркаваны да 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Скончыцца ён сёлета 9 мая.

Штодня на партале НББ і на сайце «Беларусь у інфармацыйнай прасторы» выстаўляюцца матэрыялы, што адлюстроўваюць хроніку навінаў і падзеяў з публікацыяў адпаведнага перыяду ў газетах Савецкай Беларусі 1945 г. Нагадаем, што напачатку 1945-га Чырвоная Армія рухалася на Запад, баі ішлі далёка за межамі БССР, а ў самой рэспубліцы адразу ж пасля вызвалення акупаванай тэрыторыі пачалася праца па аднаўленні інфраструктуры, прадпрыемстваў, жылых будынкаў, узнаўленні дзейнасці ўста-

новаў і арганізацыяў – усё гэта патрабавала ад жыхароў вялікіх і малых гарадоў і вёсак напружання фізічных і маральных сілаў, поўнай аддачы, самаахварнасці. Пасля асноўнай працы гараджане расчышчалі вуліцы, разбіралі завалы; у вёсках людзі адбудовваліся, наладжвалі працу на палях і фермах; школьнікі і студэнты вучыліся, дапамагалі старэйшым; моладзь удзельнічала ў спартыўных спаборніцтвах. Пра гэта пісаліся артыкулы, рэпартажы, агляды на старонках айчыннай перыёдыкі.

✓ **З лютца ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адбылося адкрыццё выставкі твораў «Іран – калыска цывілізацый»**, прымеркаванай да 41-й гадавіны перамогі Ісламскай рэвалюцыі ў Іране. Выстаўка арганізаваная галерэяй сумесна з Культурным прадстаўніцтвам Пасольства Ісламскай Рэспублікі Іран у Беларусі. Экспазіцыя прадставіла арыгінальныя працы выбітных дзеячаў культуры гэтай краіны: творы ткацтва, каліграфіі, мініяцюры, жывапісу, керамікі, скульптуры. Выстаўлены і фотаздымкі, што адлюстроўваюць падзеі 1979 г., а на здымках фатографа Шырзадзі Хасяіні можна пабачыць прыгажосць іранскай прыроды, архітэктуры, помнікаў культуры... У рамках выставкі запланаваны майстар-клас па персідскай каліграфіі Касра Карказі, чые працы таксама дэманструюцца.

Пазнаёміцца з блізкаўсходняй краінай можна да 15 лютага.

100 дзён да Вялікай Перамогі.

Па старонках беларускіх газет 1945 г.

Месца творчасці Песняра

Летась у канцы снежня адкрылася новая літаратурна-дакументальная экспазіцыя «Кропкі моцы» філіяла Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы «Акопы».

Нагадаем, што ў фальварку Акопы жылі маці і сёстры Песняра, да якіх ён прыезджаў цягам 16-і гадоў. Упершыню наведаўшы гэты мясціны ў 1910 г., Купала палюбіў іх назаўжды. Ваколіцы сталі для яго месцам літаратурных і сяброўскіх сустрэч, дыскусіяў, спасціжэння культурна-гістарычных традыцыяў. Менавіта тут напісаны больш за восемдзесят твораў, у тым ліку камедыя «Паўлінка» і драма «Раскіданае гняздо».

Экспазіцыя раскрывае вобраз Дому, які ператварыўся ў «алтар» Творчасці для Паэта – выразніка духу свайго народа, стваральніка паэтычнага партрэта Айчыны. Дом агульны, «родны край» – уся Беларусь. Дом лакальны, экспазіцыйная рэканструкцыя якога ажыццяўляецца праз персаналі сяброў і паплечнікаў, – кола аднадумцаў, аб'яднаных агульнай ідэяй нацыянальнага адраджэння беларусаў. Дом асабісты, цэнтральнае месца ў якім займае вобраз маці – захавальніцы роду. Злучае ў экспазіцыі прадстаўленне гістарычнага лёсу Акопаў (як сімвала

лёсу Беларусі ў 1910 – 1930-я гг.) з драматычнай спадчынай Янкі Купалы. Вобразнае ўвасабленне экспазіцыі дае магчымасць прадставіць сілу Дому як прастору, звязанай з радаснымі імгненнямі творчасці, дзе пачынаецца дыялог Паэта з новым пакаленнем у фармаце «актыўнага музея».

Экспазіцыя размяшчаецца ў 5-і залах, што адпавядаюць экспазіцыйнаму ўступу «Па Даўгінаўскім гасцінцы» і экспазіцыйна-мастацкім комплексам чатырох раздзелаў: «За свабоду сваю», «З цэлым народам гутарку весці», «Крыніца натхнення», «Па Бацькаўшчыну!».

Арганізаваныя зоны актыўнага ўзаемадзеяння наведніка з музейным аб'ектам, дзе першы выходзіць з ролі пасіўнага гледача і становіцца дзейнай асобай інтэрактыўных інсталяцыяў, што ствараюць неабходны кантэкст часу, месца і звязанай з ім асабістай гісторыі. На змену пасіўнаму спажаўцу культуры мы чакаем суразмоўцу і партнёра ў месцы, якое было непасрэднай натурой паэтычных карцінаў гэнэра беларускай літаратуры Янкі Купалы.

Паводле інфармацыі Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы

Сябры! Працягваецца падпіска на I паўгоддзе 2020 г. на «Краязнаўчую газету». Калі ласка, не адкладайце падпіску на апошні дзень.

І вядома ж – далучайце новых сяброў!

Толькі разам мы зможам захаваць адзіную ў беларускай дзяржаве газету, якая цалкам прысвечаная разнастайнасці рэгіёнаў, іх адметнасці і ўнікальнасці. Газету, якая ўжо амаль 17 гадоў распавядае зацікаўленым пра ВАШЫЯ мясціны ў РОЗНЫХ кутках Беларусі

Выпала шчасце над Арэсай нарадзіцца

Мне выпала вялікае шчасце нарадзіцца, жыць і працаваць на Любаншчыне, апетай народным паэтам Беларусі Янкам Купалам у паэме «Над ракой Арэсай». Выклікае гонар тое, што рэдкавіцкая зямелька ўзрасцала шмат дастойных людзей, якія праславілі свой родны кут. Адзін з іх Кузьма Шалпыка, у лесе якога адлюстравалася бягучая каляна, якому выпалі і адказнасць за лёс роднага краю. 52 гады ён ўзвучыў наш каліс «Чырвоная змена» (рэкорд на прасторах СССР, сапраўдны працоўны подзвіг). Хочацца назваць і Анатоля Андруховіча, пісьменніка, журналіста і публіцыста, а таксама Івана Семянюку, былога дэпутата Палаты прадстаўніцой Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, цяпер намесніка старшыні Федэрацыі гандбола, які займаецца дабрачыннасцю і для роднага кутка арганізуюе святы. І гэты спіс можна доўжыць. Таму і ладзяцца ў бібліятэцы сумесна з Рэдкавіцкай сярэдняй школай цікавыя спазнаваўча-краязнаўчыя мерапрыемствы.

Вось і нядаўна прайшла гістарычная гадзіна «Наша будучыня ў нашым мінулым», у цэнтры якой была «Краязнаўчая газета». У бібліятэку запрасілі вучняў 10-га класа і іх класнага кіраўніка, настаўніцу гісторыі Святлану Дзікун.

Напачатку я распавяла пра конкурс «Славутыя імёны маёй малой радзімы», што праводзіўся ў межах Года малой радзімы, дзе арганізатарамі выступалі ГА «Беларускі фонд культуры», рэдакцыя газет «Звязда» і «Краязнаўчая

газета». Журы падвяло вынікі і сярод пераможцаў за даследаванне і публікацыю ў «Краязнаўчай газеце» артыкула «Ён наша гордасць і слава» пра земляка Героя Сацыялістычнай Працы Рыгора Сушчэна мая і С. Дзікун праца заняла прызавае месца.

Нас са Святланай Іванунай запрасілі ў Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь на ўрачыстае знагароджвання пераможцаў. На жаль, мая суаўтарка не змагла паехаць.

Я засяродзіла ўвагу вучняў на тым, што ў гэтым музеі праходзяць музейныя заняткі для дзяцей і іх бацькоў, дзе шырока асвятляюць гісторыю роднага краю, праводзіцца цыкл заняткаў «Адкуль наш род». Ёсць дзіцячы электронны часопіс «Музейныя вандрўкі», што дапамагае знаёмству з гісторыяй і культурай краіны. Потым распавяла пра імпрэзу, пра выступы арганізатараў конкурсу,

якія накіраваны прысутным працягваць даследаваць і вывучаць адметнасці рэгіёнаў. Значыцца, што наміранты конкурсу былі з розных куткоў краіны.

Настаўніца распавяла вучням, што «Краязнаўчая газета» першай прапанавала грамадскасці тэму малой радзімы. А ў школе пастаянна праводзіцца мерапрыемствы, звязаныя з паглыбленым вывучэннем гісторыі і жыцця нашага краю. Але ведаць гісторыю сваёй зямлі, гаварыць прыгожыя словы недастаткова, трэба ганарыцца і берагчы.

– Газета патрэбная школьнаму музею «Мая малая радзіма», – значыцца С. Дзікун, – бо ў час летніх канікулаў распрацоўваюцца і ажыццяўляюцца цікавыя краязнаўчыя маршруты па родным краі, што дае магчымасць дапоўніць жыццёвыя звесткі, якіх няма ў даведніках, падтрымліваць патрыятычны рух. Таму маладыя краязнаўчы могуць падзяліцца на старонках карыснага

выдання сваімі пошукавымі дасягненнямі і папулярна заваць свой вопыт.

Радуе, што «Краязнаўчая газета» сваімі шчырымі аповедамі пра адвечнае, папулярна заваць і патрыятызму даказала сваё права на існаванне сярод іншых друкаваных выданняў краіны. Пры канцы сустрэчы вучні працягвалі вершы, што друкавала «Краязнаўчая газета». Вылучыліся чыталінікі Ірына Ярмук, Яніна Шалпыка, Ірына Міхаленя.

Старшакласнікаў зацікавілі рубрыкі «Малая краязнаўчая энцыклапедыя», «Наша гісторыя: ідэі, падзеі, асобы», «Мой род – мая Радзіма», адраў бачна – іх хвалюць падзеі, што адбываюцца ў краіне. Таму незайздроснае становішча газеты іх таксама хвалюе, яны разумеюць:

Чытаць і падпісчык Уладзімір Мікуліч

калі мы страцілі такую газету сёння, то заўтра яе ўжо цяжка будзе аднаўляць. Невыпадкова з дырэктарам мясцовай навучальнай установы Людмілай Сініцкай мы вырашылі падтрымаць такое неабходнае выданне, выпісаўшы на першае паўгоддзе асобна ў школу і бібліятэку.

Хочацца таксама адзначыць, што газету выпісаў актыўны яе чытач Уладзімір Мікуліч. І запэўніў, што менавіта гэтае выданне стала для яго надзейнай крыніцай краязнаўчай інфармацыі і будзе далей заўсёды на яго сталае. Пажадаў супрацоўнікам газеты – браць новыя вышыні, развіваць цікавыя праекты і мець як больш удачных і адказных чытачоў.

Ужо трэці год у рамках Года малой радзімы бібліятэка цесна супрацоўнічае з Рэдкавіцкай сярэдняй школай і ў гэтым накірунку зроблена нямаля. Таму будзем працягваць спіс нашых славных землякоў на старонках «Краязнаўчай газеты».

*Марыя СЛІВЕЦ,
бібліятэкар Рэдкавіцкай сельскай бібліятэкі
Любанскага раёна
Фота айтара*

Святлана Дзікун з вучнямі

Сёння часам можна па-чуць: «Навошта нам Полацк? Нам хапае і гісторыі Вялікага Княства Літоўскага». Гэтыя людзі забылі, што ВКЛ сталася значнай палітычнай сілай, калі ў яго склад увайшлі ўсходнія землі сучаснай Беларусі і найперш моцны эканамічны і культурны цэнтр – Полацкае княства з яго землямі. Акрамя таго, калі адмовіцца ад дзяржаўнасці Полацкага часу, адразу ўзнікае пытанне: а чыя гэта зямля і гісторыя – Кіева? або Масквы? Таксама ўзнікаюць падставы для таго, каб гэтую зямлю нехта захацеў яшчэ раз «вызваліць», як у XVI – XVII стст. Ды, на мой розум, толькі недалёкі чалавек можа адмовіцца ад 200-гадовай барацьбы за самавызначэнне свайго народа і свайой краіны.

Нельга не заўважыць, што гэтым сёння карыстаюцца знешнія палітычныя сілы, стымулюючы цэнтрабэжныя тэндэнцыі падзелу Беларусі на ўсходнюю і заходнюю часткі.

Беларусь немагчыма падзяліць або адарваць як ад захаду, так і ад усходу. Нашыя дзяржава і народ – у значнай меры сплаў гэтых культурна-савай адметнасцю. Прытым, з усімі суседзямі ў нас былі часы як пазітыўных, так і негатыўных стасункаў.

Акрамя таго, неабходна звярнуць увагу і на атрыманы ад папярэднікаў стэрэатып гістарычных поглядаў, калі Полацк абмяжоўваюць часам Усяслава Чарадзея ды Ефрасінні Полацкай, забываючы аб тым, што ўдзельнік узяцця горада ў 1579 г., сакратар караля Стэфана Баторыя Рэйнгольд Гейдэнштэйн пісаў: «...да гэтага моманту (Лівонскай

вайны. – Аўт.) ... горад багачам сваім перавышаў і самую Літоўскую сталіцу Вільню». І: «...знойдзена ў ім бібліятэка мела, у вачах навукоўцаў, амаль тую ж цану, як і астатняя ўдзельніца...». Нават, што відавочна, пры катастрафічных стратах XVI – XVII стст. Полацк хутка адраджаўся з попелу і заставаўся моцным культурна-палітычным і эканамічным цэнтрам амаль да сярэдзіны XIX ст. Толькі пасля паўстання 1831 г. у ім пачалося планамернае

гісторыя Полацка з’яўляецца адным з стаўпоў умацавання гістарычнай памяці, адзінства нашага народа.

Сённяшні стан горада аб’ектыўна можа засведчыць толькі той, хто яго наведвае як турыстычны цэнтр. На жаль, ад такіх людзей даводзіцца чуць, што «фасады пафарбаваныя, а паглядзець няма чаго». Нават паводле меркаванняў палачанаў, якія працуюць у галіне культуры, – стан і гістарычны змест горада не адпавядае

бедная па месце. У музеі злёгка адлюстраваны пачатковы перыяд гісторыі Полацка, затым – «дзірка» ў 500 гадоў, а за «дзіркай» – працяг, пачынаючы з 1812 г. І гэта пры тым, што ў запасніках запаведніка (паводле яго дадзеных у інтэрнэце) знаходзіцца больш за 80 тыс. артэфактаў. Выставачная плошча музея займае каля 120 м², а па меркаванні спецыялістаў музей патрабуе 1500 – 2000 м² для пашырэння экспазіцыі за кошт запаснікаў.

ды ды зараснікі, а яшчэ медвыцвярэннік. Нават на падыходзе да Спаскага манастыра ўсё закрыта дабротна пафарбаванай агароджай з бетону. Цэнтральную частку горада крыху ратуе адноўленая пры падтрымцы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь захаваная частка езуіцкай акадэміі, дзе размясціўся полацкі ўніверсітэт ды карцінная галерэя. Нідзе ў цэнтральнай гістарычнай частцы горада не відаць і намёку на існаванне ў мінулым унікальных помнікаў архітэктуры.

Праблема слабага наведвання і нізкай ацэнкі турыстамі Полацка відавочная – гэта адсутнасць напаўнення экспазіцыі горада гістарычным зместам.

Чаму так атрымалася? На наш погляд, перш за ўсё такое становіцца абумоўлена адсутнасцю да сённяшняга дня цаласнага бачання гістарычнай экспазіцыі горада – канцэпцыі рэгенерацыі цэнтральнай гістарычнай часткі Полацка і падпарадкаванне гэтаму бачанню лакальных аб’ектаў. У выніку праекты помнікаў, што рэалізуюцца, і культурных праграмаў не звязваюцца ў адзінае цэлае, не дапаўняюць адно аднаго экспазіцыйна.

Уладзімір ЦЯЛЕЖНИКАЎ

(Заканчэнне артыкула ў наступным нумары)

Спадчына ў небяспецы

Да ўвагі! Полацк!

знішчэнне гістарычнай спадчыны часоў ВКЛ ды Рэчы Паспалітай. Ні адзін старажытны горад Беларусі не меў 11 каменных цэркваў XI – XIII стст. (у тым ліку Сафійскі сабор) ды 16 манастыроў XI – XVIII стст., з якіх 9 былі не праваслаўнымі і прадстаўлялі амаль усерэлігійныя пlynні. Каталікі-бернардынцы з’явіліся ў Полацку ў 1498 г. (раней толькі ў Вільні – 1469 г., ды ў Коўне – 1471 г.). У Беларусі мы не знойдзем ніводнага горада, які зможа супернічаць з Полацкам па колькасці вядомых прадстаўнікоў культуры XII – XVIII стст., хіба што Вільня ў часы Рэчы Паспалітай.

Полацк – гэта гістарычна-культурная перліна Беларусі, першы на нашай зямлі дзяржаўна-палітычны цэнтр XI ст., што захаваў у сваёй гісторыі веліч і складанасць палітычных і канфесійных працэсаў станаўлення нашага народа і дзяржавы. Таму

яго велічы і ролі ў нашай гісторыі. Мясцовыя чыноўнікі лічаць інакш, спасылаючыся на адсутнасць інфраструктуры. Аднак першапрычына, як сведчаць апытанні, не ў гэтым. Хто з іх мае рацыю – мяркуюце самі.

Горад трымаецца на патэнцыяле, створаным у 1970 – 1980 гг. перш за ўсё кіраўніком гісторыка-культурнага запаведніка Таццянай Давыдаўнай Рудавай, пашыраным у 2000-я гг. пры старшынні гарвыканкама Уладзіміры Сцяпанавічы Тачыле і кіраўніку гісторыка-культурнага запаведніка Мікалаі Мікалаевічы Ільніцкім. Што датычыцца паўнаты гістарычнага зместу, то аб гэтым перш за ўсё сведчыць экспазіцыя Полацкага краязнаўчага музея, створаная ў 1980-я гг. у адпаведнасці з канцэпцыяй, якая пачынае гісторыю Беларусі з 1918 г. Экспазіцыя пададзена акуратна, аднак вельмі

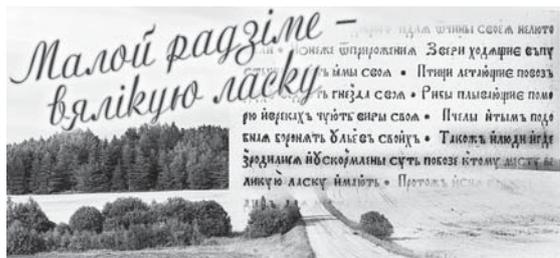
На цэнтральнай плошчы горад манументальна «адлюстроўвае» сваю гісторыю помнікам вайне 1812 г., дапаўняючы помнікам вызваліцелям горада пад час Вялікай Айчыннай вайны. А Полацкіцавы якраз пачатковым перыядам свайго развіцця. Захаваная гістарычная плошча горада ператворана ў міні-парк, што засланяе старую архітэктуру і названыя помнікі з трох бакоў. На Верхнім замку акрамя Сафійскага сабора глядзець няма чаго – пустэча ды разруха. На вуліцы Ніжне-Паркоўскай перад уваходам на Верхні замак – агаро-

У 2020 годзе спаўняецца (Падаецца ў зваротна-храналагічным парадку)

- Гродзенскі дзяржаўны гісторыка-археалагічны музей (1920) – 100 гадоў з часу заснавання.
- «Беларусь. Belarus», грамадска-палітычны часопіс (Мінск; 1930) – 90 гадоў з пачатку выдання.
- Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў (Мінск; 1945), вядучая ВНУ па падрыхтоўцы спецыялістаў у галіне тэатральнага, выяўленчага, дэкаратыўна-ўжытковага, кіна- і відэамастацтва і дызайну, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (2017) – 75 гадоў з часу стварэння.
- Брэсцкі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.С. Пушкіна (1945) – 75 гадоў з часу стварэння.
- «Нёман» (Мінск; 1945), літаратурна-мастацкі і грамадска-палітычны часопіс – 75 гадоў з пачатку выдання.
- Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр (Мінск; 1970), заслужаны калектыў Рэспублікі Беларусь, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2005) – 50 гадоў з часу стварэння (першы тэатральны сезон адкрыты 17.01.1971 г.).
- Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В.І. Дуліна-Марцінкевіча (Бабруйск; 1970) – 50 гадоў з часу стварэння.
- «Неруш» (Мінск; 1980), фальклорна-этнаграфічны ансамбль Белдзяржуніверсітэта, заслужаны аматарскі калектыў Рэспублікі Беларусь, лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва (1998) – 40 гадоў з часу стварэння.
- «Аўцюкі» (Калінкавіцкі р-н; 1995), усебеларускі фестываль народнага гумару – 25 гадоў з пачатку правядзення.

(Заканчэнне. Пачатак у №№ 1, 2, 3 і 4)

годзе. Рэабілітаваны ў 1999 годзе.

Малодшы брат Уладзіміра – Дзмітрый – пачаў вайсковую службу ў Гатчыне 10 жніўня 1910 года ў чыне карнета. Як найлепшы верхнік палка неаднарадова выступаў у Пецярбургскім манежы, у 1912 годзе становіцца першым алімпійскім чэмпіёнам па скачках

маў доктарскую ступень ва ўніверсітэце Ены (Германія), аднак звестак, што маглі б павердзіць або аспрэчыць усе гэтыя факты, няма.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі Скосыраў апынуўся ў Заходняй Еўропе, прычым існуе некалькі версій, як ён туды патрапіў.

Згодна з першай, пад час Кастрычніцкай рэвалюцыі ў

нелегальнае перасячэнне мяжы – год турмы, а паколькі частка тэрміну прайшла ў чаканні суда, праз паўгода ён выходзіць з турмы, затым яго дэпартауюць у Партугалію. Дом, дзе ён спыняўся, і сёння ў народзе называюць «рускім». Пад час дэпартацыі ён вандруе па Партугалію, а ў канцы 1935 года вяртаецца ў Францыю да законнай жонкі Марыі-Луізы, якая, дарэчы, была старэйшая за яго на 10 гадоў. У 1939 годзе быў арыштаваны паліцыяй і сасланы ў лагер для замежнікаў Ле-Вернэ непадалёк Перынеяў, з якога быў вызвалены ў 1942 годзе нямецкімі войскамі. Па вызваленні Скосыраў накіроўваецца ў Берлін, дзе ўладкоўваецца на працу ў вермахце. Французскія войскі ўвосень 1946 года арыштоўваюць Барыса за працу на вермахце. Але існуе версія, што ён быў арыштаваны савецкімі ўладамі і прыгавораны да 25-і гадоў зняволення. Увесь гэты час Марыя-Луіза (яна ў той час жыва ў нямецкім Бопардзе) не ведае пра лёс мужа, застаецца ў горадзе і чакае ад яго хоць нейкіх вестак. Але праходзяць месяцы, за імі гады, пакуль у 1949 годзе да яе не даходзяць весткі ад сябраў Барыса па службе ў нямецкім войску, што ён загінуў. У 1956 годзе адбываецца неверагоднае – ён вяртаецца. Па вяртанні Барыс Скосыравы жывуць даволі бедна. 2 чэрвеня 1965 года ў Бопардзе памірае Марыя-Луіза. Барыс, пахаваўшы яе, прадае дом і пачынае вандраваць па Германіі. У красавіку 1969 года за Скосырава на 40 гадоў. Пасля разводу з ёю Скосыраў вяртаецца ў амаль ужо родны Бопард, дзе жыве ў пансіёне для састарэлых і памірае 27 лютага 1989 года. На надмагільні пліце былога караля Андора сціпла выбіты толькі прозвішча і гады жыцця: 1900 – 1989. Нават тут вялікі авантурыст пакінуў загадку, бо ва ўсіх дакументах дата яго нараджэння 1896 год.

У 1921 годзе Тарноўскі маёнтак адышоў да польскай дзяржавы, апошні яго ўладарамі былі курляндскія бароны Келіхі. А пасля 17 верасня 1939 года ён быў амаль зруйнаваны і пераўтвораны ў саўгас. Бібліятэка Маўросаў была перададзена Ленінскай бібліятэцы ў Маскве. І ў наш час ужо, здаецца, нічога не нагадвае пра колішняю веліч гэтых мясцінаў, што нарадзіла авантурных, смелых і рашучых сыноў Лідскай зямлі, якія ў сваю чаргу далі падмурк для напісання гэтага артыкула.

Лёсы нашчадкаў Дзмітрыя Маўроса

Падзеі жыцця нашчадкаў колішняга ўладара Тарноўскага маёнтка – Дзмітрыя Маўроса – вартыя стаў сюжэтам для авантурных або прыгодніцкіх раманаў.

Мястэчка Тарнова, што ў Лідскім раёне, упершыню згадваецца ў летапісах у XVII ст. Ёсць некалькі варыянтаў трактавання яго назвы. Па-першае, паходжанне ад славянскага тарпіна – цёрн, цяроўнік. Па-другое, ад прозвішча першага ўладальніка – Пятра Тарноўскага, які атрымаў паселішча ў выніку шлюбу з Ганнай Завіша. Амаль два стагоддзі гэтыя землі належалі прастаўнікам роду Завішаў, а таксама іх нашчадкам Радзівілаў. У 1808 годзе Мікалай Радзівіл закладзе Тарноўшчыну Тадэвушу Андрэйковічу, пасля судовай справы апошні становіцца яе паўнапраўным уладаром. У 1750-я гады Тарнова купляе Канстанцін Кашыц. Яго бацька – Іосіф Кашыц – быў удзельнікам паўстання 1830 – 1831 гадоў. Сам жа Канстанцін браў удзел у паўстанні 1863 – 1864 гадоў, пасля падаўлення якога быў вымушаны прадаць Тарнова за бясцэнак Дзмітрыю Маўросу. Сам жа спаткаў быў у эміграцыі, а ў 1868 годзе атрымаў дазвол на жыхарства ў Рызе, затым вярнуўся на родную зямлю, дзе і памёр. Пахаваны ў маёнтку Абырно (цяпер пасёлак Першамайскі Карэліцкага раёна).

Дзмітрый Мікалаевіч Маўрос – удзельнік Крымскай (1853 – 1856) і руска-турэцкай (1877 – 1878) войнаў. У 1884 годзе ён збудуе ў Тарнове маёнтак, вінакурны завод, стайню, ветраны млын, а таксама разаб'е парк і дзве сажалкі. Бібліятэка Маўросаў была, бадай, самай вялікай на тэрыторыі Віленшчыны, складала 9000 тамоў. У Дзмітрыя Мікалаевіча было пяцёра дзяцей – Марыя, Ганна, Аляксандра, Лізавета, Мікалай. Дачка Ганна (1857) пабралася шлюбам з Рафаілам Слізнем, сынам вядомага мастака, скульптара, рамантыка і сябра Адама Міцкевіча, Яна Чачота, Тамаша Зана. Аляксандра – з нашчадкамі роду знакамітых палкаводцаў Чапялеўскіх. Мікалай (1862) стаў уладальнікам Тарнова

Артыкул пра Барыса Скосырава ў газеце

пасля смерці бацькі (1896), але ў 1911 годзе, пасля смерці жонкі, прызнаны недзеяздольным і вымушаны з'ехаць у Гатчыну да сваёй сястры Марыі.

Марыя (1854) пабралася шлюбам з генерал-маёрам Фёдарам Карлавічам фон Эксе, урадженцам Вільні. Мела трох дзяцей: Уладзіміра, Дзмітрыя і Марыю. Аўдавеўшы ў 1899 годзе, Марыя Дзмітрыеўна з'язджае ў Гатчыну, дзе ў той час служылі яе сыны. Уладзімір Фёдаравіч Эксе нарадзіўся ў Вільні, атрымаў ваенную адукацыю і з 1899 года пачаў службу ў Гатчынскім кірасірскай палку. На пачатку руска-японскай вайны фон Эксе добраахвотнікам адпраўляецца на фронт. Уладзімір Фёдаравіч праславіўся як разведчык, атрымаў два баявыя ордэны і стаў есаулам. Пасля вайны служыў у Чыце ў казацкім палку. У 1909-м пасля заканчэння Мікалаевскага акадэміі генеральнага штаба адправіўся ў Вільню. З красавіка 1914 года ён становіцца паліцаймэйстрам Таганрога, дзе зарэкамендаваў сабе як рашучы праўдараўб. У выніку знайшлося шмат нязгодных з палітыкай новага паліцаймэйстра, у вышэйшых інстанцыях паляцелі скаргі, некаторыя адкрыта называлі яго вар'ятам. Урэшце фон Эксе быў датэрмінова выкліканы ў Пецярбург. Затым – вайна, рэвалюцыя, а ў 1917 годзе У. фон Эксе апынуўся ў казахскім Петрапаўлаўску, дзе 5 лістапада 1937 года быў арыштаваны і асуджаны на 10 гадоў. Сканаў у засценках НКУС у 1942

на кані, а ў 1914 – выйграе Кубак Караля Эдуарда VII, які атрымаў з рук самога караля Вялікай Брытаніі Георга V. Пад час Першай сусветнай вайны Дзмітрый Фёдаравіч служыў у кавалерыйскім палку. Рэвалюцыю 1917 года малодшы фон Эксе не прызнаў, таму з'ехаў у Варшаву, дзе быў забіты ў 1943 годзе пад час нападзення на яго дом. Такім быў лёс сыноў старэйшай дачкі Дзмітрыя Маўроса.

Не менш цікава склаўся лёс сына малодшай дачкі Маўроса – Лізаветы (1861). У 1884 годзе яна пабралася шлюбам са сваім стрыечным братам Мікалаем Мікалаевічам Сымонічам. У 1887 годзе ў маладых нарадзілася дачка Марыя. А ў 1895 годзе ў Пецярбург быў накіраваны данос (кроўныя шлюбы ў той час забараняліся), у 1898 годзе шлюб быў прызнаны незаконным, а маладыя былі прусуджаныя да невялікага турэмнага зняволення. Неўзабаве Лізавета Дзмітрыеўна пабралася шлюбам са сваім суседам Міхаілам Міхаілавічам Скосыравым – адным з земскіх начальнікаў Лідскага павета. У 1896 годзе ў Скосыравых нарадзіўся сын Барыс, адзін з найвядомых авантурыстаў XX стагоддзя. Ён атрымаў выдатную ўніверсітэцкую адукацыю, свабодна гаварыў на польскай, англійскай, нямецкай, французскай мовах. Дзе канкрэтна атрымаў адукацыю – невядома, але ўжо ў эміграцыі распавядаў, што скончыў Оксфардскі ўніверсітэт, ліцэй Людовіка Вялікага ў Парыжы, дзесьці з 1920 па 1923 год атры-

Расіі маці Барыса збегла ў Еўропу і папрасіла палітычнага прытулку ў Вялікабрытаніі. Там Барыс запісаўся ў войска і быў прыкамандзіраваны да брытанскага бронедывізіёна.

Паводле другой – пад час грамадзянскай вайны Скосыраў быў белагвардзейцам, служыў у арміі Дзянікіна і атрымаў званне штабс-капітана. Калі войска было разбітае, на апошнім караблі з'ехаў з Крыма ў Канстанцінопаль, адкуль патрапіў у Англію, дзе служыў у Каралеўскіх ваенна-марскіх сілах.

У 1923 годзе Б. Скосыраў становіцца грамадзянінам Нідэрландаў. Пра перыяд жыцця Барыса канца 1920-х і пачатку 1930-х звестак амаль няма. Згодна з некаторымі крыніцамі, у тым жа 1923 годзе ён накіроўваецца ў Калумбію, дзе самастойна вывучае іспанскую мову. Паводле іншых звестак – падарожнічае па Еўропе. Вядома, што ў канцы 1920-х – пачатку 1930-х гадоў Скосыраў часта наведваў Манака, дзе былі падатковыя ільготы і ў казну паступалі даходы ад турызму і казіно. У беларускага эмігранта ўзнікла ідэя аналагічна рэфармаваць Андору, што ў тым часе лічылася адсталай правінцыяй Перынейскага паўвострава. Канчатковы план рэфармаў у пісьмовым выглядзе быў прадстаўлены парламенту 17 мая 1934 года. Першым днём існавання каралеўства Андора і ўступлення Барыса ў правы манарха можна лічыць 11 ліпеня 1934 года. За кароткі тэрмін кіравання краінай кароль Барыс I выдаў Канстытуцыю, што складалася ўсяго з 17 артыкулаў, але закранала асноўныя правы андорцаў і прадлісвала ліберальныя рэформы. Хуткі старт пачатку рэфармавання краіны Скосыраву каштаваў кароны. Незадаволены біскуп Урхеля звярнуўся са скаргай да жандармерыя Каталоніі. 20 ліпеня 1934 года скончылася 9-дзённае кіраванне караля Барыса I Андорскага. У краіну прыбылі 50 іспанскіх жандараў, якія акупавалі сталіцу і арыштавалі караля. У кастрычніку 1934 года яму выносяць прысуд за

Сярод нізінаў і абалонаў

У мінулым артыкуле «Нечакана знойдзенае» распавядалася пра шлакі ў культурных пластах па трасе станцыі метро «Няміга», па схілах узгорка Верхняга горада паблізу рэчышча Нямігі і вуліцы Зыбіцкай, знойдзеных пад час археалагічных раскопак. З якой нагоды шлакі траплялі на тэрыторыю гарадскога пасялення?

Рэчышча Свіслачы звільтае, месцамі забалочанае з заліўнымі лугамі на нізінах па правым і левым берагах. Рэзраспектыўны аналіз рэчышча Свіслачы згодна з старымі планами дазваляе ўдакладніць месцы магчымых выкапняў балотнай руды да часу заснавання Менскага замка.

Рэчышча Свіслачы паварочвае ўправа перад невялікім узвышшам з выспай паўночна-заходняй часткі Траецкага прадмесця, струмень затрымліваецца і разліваецца па нізіне правага берага. Пасля перашкоды побач з заходняй часткай Траецкага прадмесця струмень ракі паварочваў і зноў перапыняўся невялікім узвышшам, дзе быў заснаваны замак Менск. Рух Свіслачы замаруджваўся зноў, што ўзмацняла падтапленне нізкага правага берага перадзамкам на месцы будучых татарскіх агародаў. Безумоўна, што на працягу многіх соцень гадоў на гэтай тэрыторыі адкладвалася балотная руда.

Згодна з дакументальнымі дадзенымі за 1660 г. узгадваецца пасяленне татараў паміж «вуліцаў татарскіх» (сёння тэрыторыя за Петра-Паўлаўскай царквой). На поўнач ад замка паміж Палацам спорту, домам фізкультуры «Працоўныя рэзервы» (вонкавая частка абарончага вала з паўночнага боку раннефеадальнага замка Менск) і правым берагам Свіслачы былі так званыя татарскія агароды, што атрымалі назву ад нацыянальнай прыналежнасці людзей, якія займаліся агародніцтвам на нізіне. На планах горада XIX і XX стст. тут абазначалася балоцістая лугавіна. Паводле назіранняў археолагаў прастора гэтай нізіны засыпаная ў другой палове XX ст. і сёння ўяўляе роўную паверхню, узвышаную над рэчышчам Свіслачы. На гэтым змены рэльефу на закончыліся.

У 1980-х гг. выспа левага берага Свіслачы паблі-

зу Траецкага прадмесця была зрытая, каб спраміць рэчышча, і на ўтвораным астраўку ўзведзены помнік-капліца воінам-афганцам. На частцы нізіны правага берага выкапаны і вывезены грунт з мэтай утварэння вадасховішча, але перад гэтым доктар гістарычных навук Г. Штыхаў правёў тут у 1986 г. археалагічныя даследаванні. Былі знойдзены прадметы часоў сярэднявечча, што пацвердзіла гаспадарчую дзейнасць менчукоў на гэтай тэрыторыі.

Татарскія агароды не заўжды былі аднароднай балоцістай нізінай. У 1660 г. ад «вуліцаў татарскіх» кіравала дарога паблізу балота, сенажаці і замкада Святога Міколы, што засведчвае напрамак да Свіслачы і месца яго знаходжання. Святы Мікола ў хрысціянскім усходнім веравызнанні лічыўся заступнікам мараплаўцаў, рыбакоў, вандроўнікаў, знявольных. З указаннем дарогі да яго ўзгадваецца царква Святой Пятніцы, прычым Святы Мікола ўзгадваецца двойчы без слова царква. Верагодна, на асвечаным месцы паблізу Свіслачы была закладзеная і не пабудаваная царква, або стаў просты слуп з абразом.

Наяўнасць дарогі і сенажаці засведчвае, што частка тэрыторыі татарскіх агародаў у XVII ст. не была забалочанай. На планах Менска XIX ст. з паўночнага боку замка нанесенае рэчышча Нямігі. У познім сярэднявеччы струмень рачулі быў накіраваны ад Ніжняга (Нізкага) рынка ў абвод абарончага вала па ровы, пракрыты пры заснаванні замка. Узровень паверхневых водаў зніжаўся ровам, аднак і роў запаўняўся водамі Свіслачы ў сухі перыяд. З паўднёвага боку замка перад уязной брамай струменіла прыродная перашкода – Няміга, абалона якой таксама ўтрымлівала адклады лугавой руды.

За вусцем Нямігі па цячэнні Свіслачы яе рэчышча праз пэўную адлегласць паварочвае налева (паворот перад сучасным мостам па вуліцы Янкі Купалы), дзе ўздоўж берагоў цягнулася нізіна.

Каля падножжа ўзвышша будучага Верхняга горада і ў XVII ст. засведчвае зыбкае месца. Корань

Мінск на плане 1793 года

гэтага ўрбоніма «зыць» азначае топкае месца, балота. Пазней пракладзеная ўздоўж Свіслачы па зыбкім месцы вуліца атрымала назву Зыбіцкая. На гэтай прасторы таксама маглі знаходзіцца ў балотных нетрах руда.

Па левым беразе Свіслачы, насупраць вуліцы Зыбіцкай, паблізу былога шклянога павільёна ВДНГ, паводле дакументальных звестак газетай саўецкага перыяду, яшчэ да першай паловы XX ст. значная тэрыторыя была калісьці балоцістай нізінай, па якой з боку Свіслачы пралягала вуліца з назвай «Шырокая».

Яна штогод затаплівалася ўвосень і ўвесну. І гэтая прастора спрадвеку магла быць крыніцай балотнай руды.

Плошча забалочаных і нізінных мясцінаў па берагах Свіслачы і ў ніжнім цячэнні Нямігі была дастаткова вялікая. З даўніх часоў на гэтым абшары накопівалася балотная і лугавая руда, прыдатная для выплаўкі жалеза.

Пятро РУСАЎ,
археалаг

**Першыя публікацыі
цыкла змешчаныя ў
№№ 3 і 4**

Мінск на плане 1858 года

У тэатры «Зніч»

Працягваецца чарговы, 30-ы, тэатральны сезон Беларускага паэтычнага тэатра аднаго актёра «Зніч».

10 лютага ўдзень адбудзецца лялечны монаспектакль «**Дзівосныя авантуры паню Кублицкага ды Заблоцкага**» паводле казанай аповесці Пятра Васючэнкі і Сяргея Кавалёва. Вядучы майстар сцэны Вячаслаў Шакалідо распавядзе аб прыгодах двух паню, якія нічога не рабілі. Гаспадарка ў іх заняпала – ні жывёлы, ні хлеба. Таму пайшлі яны ў свет лепшай долі шукаць...

12 лютага ўдзень зноў запрасяць маленькіх глядачоў на монаспектакль Сяргея Кавалёва «**Анёл-ахоўнік**» (паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштоль). Спектакль паводле твора французскай пісьменніцы «Малітывы жывёлаў» – гэта просьбы альбо падзякі розных жывых істотаў Богу. А перадаюць іх Усявышняму анёлы-ахоўнікі – маленькія анёлкі і дарослыя анёлы. Адзін з іх і вядзе размовы з рознымі жывёламі, птушкамі ды іншымі Божымі стварэннямі. А вось з кім менавіта ідуць размовы і аб чым – тое глядачы і пабачаць, і пачуюць, і адгадаюць самі. Выканаўца – вядучы майстар сцэны Раіса Астрадавіна, рэжысёр-пастаноўшчы Галіна Дзягілева.

Таго ж дня ўвечары вядучы майстар сцэны Мікалай Лявончык запрасяць на паэтычны монаспектакль «**Не праклінай, што я люблю**» паводле вершаванага рамана Ніла Гілевіча «Родныя дзеці». Гэта самабытны, глыбока нацыянальны і паводле духу, і паводле моўных сродкаў твор. Даследчык фальклору, побыту, тонкі знаўца жывой народнай гаворкі, Н. Гілевіч стварае своеасаблівую паэтычную сіюту, дзе гарманічна знітоўваюцца гумарыстычныя ноты і пранікнёная, шчыmlівая музыка каханьня, чуоцца напевы роднай зямлі... Аўтар інсцэніроўкі, рэжысёр-пастаноўшчы Галіна Дзягілева, музычнае суправаджэнне Дар'і Неўмаржыцкай (цымбалы).

Спектаклі праходзяць у тэатральнай зале Культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алены (Мінск), дзённыя пачынаюцца а 15-й гадзіне, вечаровыя – а 19-й.

Больш інфармацыі можна атрымаць на сайце teatr-znich.by. Электронны адрас teatr-znich@yandex.by; тэлефоны: +375 17 331 75 53, +375 33 601 77 70, +375 29 631 44 61.

Страчанае імя

Нядаўна мне ў рукі трапілі старыя даваенныя здымкі бацькі маёй стрычанай сястры – Пятра Бязносіка. На адным са здымкаў, зробленым у чэрвені 1929 года ў Цімкавічах, я са здзіўленнем пазнала побач з Пятром Якаўлевічам вядомага цімкавіцкага ўраджэнца Кузьму Чорнага і разам з ім Паўлюка Труса. Здымак быў зроблены ў мясцовым фотаатэлье яўрэя Кубэ на вуліцы Клецкай. Два хлопцы сядзяць на крэслах, яны па-заўважку выставілі ўперад начышчаныя да бляску боты (злева – Пятро, а справа – Кузьма Чорны). Трэці невысокі хлопец стаіць за імі, гэта і ёсць Паўлюк Трус.

Паўна, што гэта адзін з апошніх здымкаў маладога таленавітага беларускага паэта Паўлюка Труса. Праз два месяцы яго не стала, бо дзесьці ў паездках ён падхапіў тыфус і хутка памёр ад гэтай заразы. Калі прысутнасць Кузьмы Чорнага на здымку не здзіўляе, то знаходжанне Труса ў Цімкавічах выклікае пытанні. Канечне, ён мог быць тут у камандзіроўцы, але больш верагодна – прыехаў сюды па запрашэнні аднаго з двух прысутных на здымку. Такой асобаю мог быць цімкавіцкі літаратар-пачатковец Пятро Бязносік. Хлопец нарадзіўся ў 1908 годзе ў Ваўкавыскім павеце ў вёсцы Паўлоўшчына. Бацька Якаў меў тут невялікі надзел зямлі каля паўтары дзесяціны і яшчэ дзесяціну браў у арэнду. Сям'я жыла вельмі бедна. У доме бацьку належыць толькі адзін невялікі капоўчык. У другім жыла

сям'я бацькавага брата. З шасці гадоў хлопчык дапамагаў бацькам па гаспадарцы. Але бацька стараўся даць свайму сыну тое, што не купіш ні за якія грошы. Ён перадаў яму непамерную любоў да роднай зямлі, навакольнай прыроды. Вучыў слухаць цішыню палёў і спева птушак у лесе, паэтычна тлумачыў хлопчыку з'явы прыроды. Расказаў яму легенды пра велізарны замшлы Чортаў Камень на лузе, пра папараць-кветку, пра лесуна, які іграў у бары на тонкіх соснах, пра розных птушак і прадказаннях зязюлі. Казаў: «Эх, сынок! Паслухай, як доўга і хораша спявае жаўранак над зямнымі рунямі! А неба якое блакітнае і белае!»

Бацька вадзіў сына ў царкву, знаёміў хлопчыка з асновамі веры і хрысціянскімі святамі, любаваліся іконамі і царкоўнымі карцінамі. Вельмі любіў слухаць царкоўныя песнапенні, якія ўздмалі яго душу. Царква для малапісьменнага бацькі была не проста месцам малення, а больш месцам атрымання ведаў, спасціжэння сутнасці мастацтва, прыгожых спеваў, веры і душэўнага спакою. Дзеці, якія растуць у цёплай бацькоўскай атмасферы, абавязкова транслююць падобнае светаадчуванне і сваім дзецям. На жаль, хутка пачалася Першая сусветная вайна, і расійскія ўлады прымуслі сям'ю Бязносікаў выехаць у бежанства, а пасля яны апынуліся ў Цімкавічах.

Пятро скончыў у Цімкавічах сямігодку і паступіў

у Мінскі педтэхнікум, які быў у тыя часы яркім асяродкам беларускасці. Разам з ім на адным курсе вучыліся многія беларускія літаратары-пачаткоўцы, у тым ліку Аляксей Бачыла, з якім Пятро пасябраваў. У 1934 годзе педтэхнікум зрабіў 16-ы выпуск маладых настаўнікаў, якія разлічліся па ўсёй Беларусі. Захаваліся два кавалкі ад выпускнога фотаздымка, якія мне ўдалося адсканаваць. На фота ў другім шэрагу знізу можна бачыць выкладчыкаў і дырэктара тэхнікума, у тым ліку злева першы – М. Лабанок, другі – М. Пятуховіч. У

сярэдзіне чацвёртага шэрага можна распазнаць Бачылу і яго сяброўку злева. Прыгожы круглатвары з капой густых валасоў П. Бязносік стаіць справа ад А. Бачылы ў гэтым жа шэрагу, абок яго дзве дзяўчыны. З адной з іх Пятро сябраваў і прысвячаў ёй свае першыя вершы. У верхнім шэрагу вядзляецца ўсмешлівы хлопец, магчыма, гэта сябра Пятра – Якаў Калтовіч. Ён з некалькімі сябрамі па групе адпачываў тым летам у Ялце. Калі моцна павалічыць фота, можна ўбачыць на грудзях многіх іонакоў і дзяўчатаў значкі ГПА (ГТО) на ланцужках. Значкі былі ўведзеныя ў СССР у 1931 годзе.

Пётр Якаўлевіч трапіў на працу ў Логавацка-Сямігодку колішняга Прыгараднага раёна (цяпер Мінскі. – Рэд.). Тут працаваў і адначасова вучыўся ў Мінскім завочным настаўніцкім інстытуце. Пры школе арганізаваў струнны

аркестр. Настаўнікі ў той час абавязкова атрымлівалі музычную падрыхтоўку і маглі іграць на некалькіх інструментах. Жыў у кватэры ў майго дзядулі – Міколы Юр'евіча Кароткага, дзе яму спадабалася дачка гаспадара Кацярына, якая ў той час навучалася на курсах бухгалтараў. Маладыя хутка ажаніліся. Канец 1930-х гадоў быў складаны. Завяршалася калектывізацыя, незадаволены ёю і іншыя апаненты бальшавіцкай улады знішчаліся як ворагі народа. Караючы меч прайшоўся па беларускіх літаратарах і навукоўцах.

Нейкія непаразуменні назіраліся і ў настаўніцкім калектыве Логавацка-Сямігодскай школы. Зволіўся першы дырэктар школы – смілавіцкі татарын Якаў Хасяневіч. Выршыў пераехаць з жонкай у Барысаўскі раён і П. Бязносік. Тут ён уладкаваўся ў Немаціцкую сярэдняю школу, дзе пасябраваў з настаўнікам Сманцарам. У 1939 годзе ў сям'ю нарадзілася дачка Таццяна, а пасля і сын Віктар. Настаўніка вучні вельмі любілі, ды і сам ён адчуваў сябе педагогам па прызванні. А вось яго творчыя літаратурныя сувязі перарваліся. Зрэдку апісваў свае змацяяныя ўражання ў невялікіх апавяданнях і вершах. З гэтага перыяду жыцця захаваўся здымак П. Бязносіка з немаціцкімі вучнямі і сябрам, настаўнікам Сманцарам. На адваротным баку здымка Пятро Якаўлевіч пасля вайны падпісаў, што два хлопцы, Мікалай Палакоў і Іван Барыкоўскі, былі партызанамі. Гэты подпіс вельмі важны для характарыстыкі Бязносіка як чалавека. Зразумееце гэта пазней. А пакуль толькі напішу, што ў гісторыі Немаціцкай сярэдняй школы Барысаўскага раёна, выкладзенай у інтэрнеце, ніякага ўпамінку пра П. Бязносіка няма. Пра Сманцара ёсць, а Бязносіка быццам і не было там.

Раіса АЎЧЫННИКАВА

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Асобы на цыферблаце

Напрыканцы года Мінскі гадзіннікавы завод «Луч» прадставіў першую партыю лімітаванай серыі гадзіннікаў «Асобы».

Прэзентацыя праходзіла ў фірмовай краме прадпрыемства. У імпрэзе бралі ўдзел арт-дырэктар Іван Краўчэня, галоўны захавальнік гісторыка-культурнага запаведніка «Заслаўе» Аляксандр Рак, кіраўнік аддзела маркетынгу Яраслава Піменава, а таксама мастакі, дызайнеры, журналісты, прадстаўнікі грамадскасці.

Ідэя калекцыі належыць арт-дырэктару І. Краўчэню, які расправёў пра новую серыю і яе першую мадэль – гадзіннік «Алена Кіш». Ужо сёлета плануецца распрацоўка і выпуск лімітаваных партыяў (да 200 штук) гадзіннікаў дзвюх серыяў: прысвечаных знакавым асобам беларускай культуры і прадстаўнікам сучаснага выяўленчага мастацтва.

Гадзіннік «Алена Кіш» – цалкам айчынны выраб. Яго механізм № 1801.1 выраблены на 15-і рубінавых камянях з супрацьударнай прыладай востра балансу. Працягласць ходу ад адной заводкі – 38 гадзінаў.

Корпус з латуні, пакрытай ўстойлівым да драпінаў і зносу чорным хромам. Раменьчык з натуральнай скуры са спражкай з чорнага хрому. Найбольш складанай была вытворчасць эмалевага цыферблата, аналагаў якому на прадпрыемстве не было. На ім змешчаная выява фрагмента маляванага дывана А. Кіш «Рай» з экзатычнымі жывёламі: леў, алень і птушка на фоне пальмавых галянаў. Першы гадзіннік падараваны музею гісторыка-культурнага запаведніка «Заслаўе», дзе захоўваюцца маляваныя дываны А. Кіш.

Прадстаўнік музея А. Рак адзначыў, што выпуск гэтага гадзінніка – знакавая падзея не толькі для запаведніка «Заслаўе», але для краіны наогул. Выраблены сучасны аксэсуар, які сімвалізуе культурныя каштоўнасці Беларусі. Ён нагадаў гісторыю «адкрыцця» мастацтва А. Кіш, творы якога сталі вядомыя дзякуючы дзейнасці мастака Уладзіміра Басалыгі. З больш як трох соцень маляваных дываноў мастацкі захавалася 13 адзінак, 11 з якіх цяпер знаходзяцца ў музеі запаведніка. Імя А. Кіш унесенае ў сусветную энцыклапедыю інсцігна мастацтва, выдадзеную ў Югаславіі ў 1989 г. Вы-

стаўкі яе твораў музей экспанавалі ў Мінску, Баранавічах, Лідзе, Маскве. Арыгінальны ўзор маляванкі «Рай», створаны аўтарам ў 1930 – 1940 гг., прывезены ў Мінск з Заслаўя на прэзентацыю і цяпер выстаўлены ў краме-кавярні завода «Луч», дзе будзе знаходзіцца да 1 сакавіка.

А. Рак паведаміў, што цяпер распрацоўваецца канцэпцыя музея беларускай маляванкі, адзін з раздзелаў якога будзе прысвечаны творчасці А. Кіш. Ён падзякаваў кіраўніцтву завода за цікавую ідэю і падарунак, які зойме пачаснае месца ў экспазіцыі музея разам з маляванкамі.

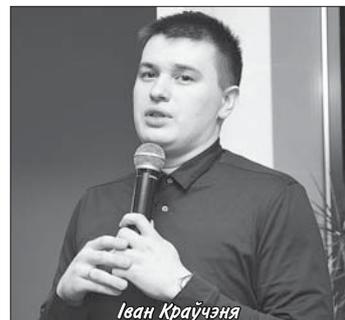
Пад час прэзентацыі быў таксама анансаваны адкрыты конкурс для дызайнераў і мастакоў на праект выявы гадзіннікаў серыі «Асобы» (падрабязнасці можна пабачыць на сайце завода).

Паводле словаў Я. Піменавай, у лютым на 5-м паверсе новага будынка прадпрыемства па вул. Натуралістаў плануецца адкрыццё музея завода і гадзіннікаў. У экспазіцыі прадставяць матэрыялы з гісторыі прадпрыемства з 1955 г. па сённяшні дзень, узоры прадукцыі, звесткі аб працоўных дынастыях, будзе абсталёванае працоўнае месца гадзіннікавага майстра з прыладамі працы. У раздзеле кантактнай экспазіцыі дзяцякам будзе прадстаўленая магчымасць адчуць сябе сапраўдным майстрам па гадзінніках. Прадугледжаная таксама інтэрактыўная фотазона з кропкай продажу, «лаўш-зона» для перамоваў. Плануецца абвясціць конкурс на назву музея і яго эмблему.

Наталі КУПРЭВІЧ,
фота аўтара

Аляксандр Рак

Іван Краўчэня

Мяцелямі раскуты...

Уздоўж

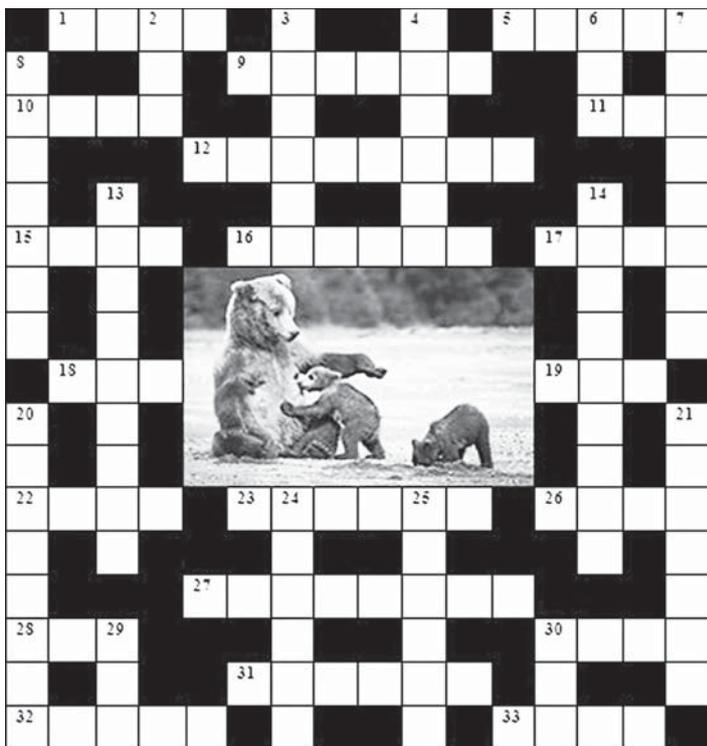
1. «Вясёлы месяц ..., // Мяцелямі раскуты». З верша М. Стральцова «Месяц ...». 5. Звярок сямейства вавёркавых, дзень якога адзначаюць 2 лютага ў Англіі і ў ЗША. 9. «Калі на клетцы слана прачытаеш надпіс «...», не вер вачам сваім». Казьма Пруткаў. 10. Ячэйка ў вулі. 11. Шумная настройнае размова. 12. Курцыца, якая водзіць куранятаў. 15. Сонца на ..., зіма на мароз (прык.). 16. ... павінен падабацца не рыбаку, а рыбацы (нямецкая прык.). 17. ...-паласкун. Драпежны звярок, які зімою на кароткі час засынае, а ў лютым у яго адбываецца гон. 18. Закончаная частка спектакля. 19. Люты – ... зварыных вяселляў (прык.). 22. ... у душы спякотны дзень – да ўдачнага палявання на мядзведзя (прык.). 23. Салдацкая ... моцная дружба (прык.). 26. Кармушка для жывёлы. 27. Каханне, што ...: разаб'еш – не склеіш (прык.). 28. Даліна, нізіна. 30. Беспілотны лятальны апарат. 31. ... за зайцам, а заяц – за воляй (прык.). 32. Масленіца – палізуха: сыр і ... палізала (прык.): сёлета Масленіцу адзначаюць з 24 люта-

га па 1 сакавіка. 33. «О матчына ...! Маленства вясна!» З верша А. Бачылы «Матчына ...»: 21 лютага – Міжнародны дзень роднай мовы.

Упоперак

2. ..., або такавішча; месца, дзе некаторыя птушкі спраўляюць «вяселле». 3. Гарачае надвор'е. 4. Жывёліна сямейства аленевых; у лютым у ... аддзяляюцца самцы ад самак і ад маладых. 6. Люты-бацюхна збівае ... з зімы (прык.). 7. «... памяццю не сапсуеш». Цытата невядомага аўтара. 8. Прыбаўленне патомства ў жывёлаў: у мядзведзіцы і каровы ... звычайна з'яўляецца ў лютым месяцы. 13. Рыбак, музыкант і ... – тры жабракі (славацкая прык.). 14. Тое, што і снегаачышчальнік. 20. Чалавек, які дзейнічае легкадумна. 21. Люты востры і сухі – ... гарачы (прыкм.). 24. Аб'ём кнігі, брашуры ў аркушах. 25. Архітэктурны і скульптурны стыль. 29. Масіў зямлі, зарослы дрэвамі. 30. Мы з табою, як рыба з вадой: ты на ..., а я на бераг (прык.).

Склад
Лявон ЦЕЛЕШ

ЛЮТЫ

11 – Аладава Радаслава Мікалаеўна (1945), музыкантаўца – 75 гадоў з дня нараджэння.

11 – Дзяржаўны архіў Брэсцкай вобласці (1940) – 80 гадоў з часу стварэння.

11 – Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі ў Гродне (1940) – 80 гадоў з часу стварэння.

11 – Рудзько Дзмітрый Васільевіч (1920, Петрыкаў – 1998), цымбаліст, заслужаны артыст Беларусі, педагог – 100 гадоў з дня нараджэння.

12 – Аладаў Вальмен Мікалаевіч (1930, Мінск), заслужаны архітэктар Беларусі, педагог, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (2000), кавалер ордэна «Знак Пашаны» – 90 гадоў з дня нараджэння.

13 – Радзівіл Францішка Уршуля (1705 – 1753), асветніца, драматург – 315 гадоў з дня нараджэння.

13 – Хілько Юрый Іванавіч (1960, Баранавічы), графік, лаўрэат прэміі Міжнароднага фонду славянскага пісьменства імя св. Кірылы і Мяфодзія (1990), прэміі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі (2015), аўтар ілюстрацыяў да кнігі М. Вагдановіча «Пагоня», «Раманс», «Слуцкія ткачыхі» (на 10-і еўрапейскіх мовах), выдадзеных ГА «Беларускі фонд культуры», – 60 гадоў з дня нараджэння.

14 – Пазняк Вадзім Нічыпаравіч (1920, Бешанковічкі р-н – 1997), грамадскі і дзяржаўны дзеяч Беларусі, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

15 – Дрыбінскі раённы гісторыка-этнаграфічны музей (1995), лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2012) – 25 гадоў з часу заснавання.

15 – Марголін Зіновій Эмануілавіч (1960, Мінск), беларускі і расійскі мастак тэатра, лаўрэат тэатральнай прэміі Расіі «Залатая маска» (2005) і «Крыштальная Турандот» (2008) – 60 гадоў з дня нараджэння.

15 – Сахута Яўген Міхайлавіч (1945, Стаўбцоўскі р-н), вучоны ў галіне мастацтвазнаўства і этналогіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1996), прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» (2008) – 75 гадоў з дня нараджэння.

16 – Навуменка Іван Якаўлевіч (1925, Рэчыцкі р-н – 2006), празаік, літаратуразнаўца, заслужаны дзеяч навукі Беларусі, народны пісьменнік Беларусі – 95 гадоў з дня нараджэння.

Творчасць нашых чытачоў

Алег Васільевіч Шчукін нарадзіўся ў лютым 1927 г. у г. Ленкарань (Азербайджан). У 1951 г. пасля заканчэння Грозненскага педагагічнага інстытута быў накіраваны на працу ў былую Маладзечанскую вобласць. Доўгі час займаўся выкладчыцкай дзейнасцю ў Маладзечанскім настаўніцкім інстытуце, працаваў дырэктарам СШ № 5, метадыстам інстытута удасканалення педагагічнага кадраў. У 1959 г. быў абраны старшынёй абкама прафсаюза работнікаў адукацыі і навуковых устаноў. З гэтага часу яго праца і лёс былі звязаныя з прафсаюзамі Беларусі. Працаваў старшынёй Маладзечанскага гарадскога савета прафсаюзаў, а ў 1979 – 1988 гг. ўзначальваў Маладзечанскі гарадскі камітэт прафсаюза работнікаў культуры. У 1990 г. быў абраны старшынёй Рэвізійнай камісіі Беларускага рэгіянальнага прафсаюза работнікаў культуры і працаваў на гэтай грамадскай пасадзе да 2000 г.

mgazeta.by

А. Шчукін піша вершы, сябра літаратурнага аб'яднання «Купалінка» пры «Маладзечанскай газеце», друкаваўся ў паэтычных зборніках «Агмень», «Погляды», «Прызнанне ў любові і каханні». Верш «Слава табе, Беларусь!» – гэта грамадзянская паэзія паэта, рускага паходжання, ураджэнца Азербайджана, які звязваў свой лёс з нашай краінай. Для якога Беларусь стала другой радзімай, а ён – яе сынам. Радкі верша кранаюць – пачытайце іх!

Леанід СУШКЕВІЧ,
былы старшыня
Беларускага прафсаюза
работнікаў культуры

Алег ШЧУКІН

Слава табе, Беларусь!

Ты быццам фенікс з агню і руінаў
Колькі разоў паўставала, расла.
Слава табе, дарагая краіна,
Моцы тваёй і адвазе хвала!
Любы твае нам дубровы, даліны,
Любы азёры твае і палі.
Ты, Беларусь, – наша Маці-Айчына,
Лепш за цябе не знайсці на зямлі!
Побач Расія з табой, Украіна,
Нельга нам жыць без сяброўскай рукі.
Слава табе, дарагая краіна!
Будзь незалежнай заўжды, на вякі!
Не пашкадуем жыцця для краіны,
Каб ты свабоднай, шчаслівай была.
Слава табе, наша Маці-Айчына!
Слава народу, і працы – хвала!

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 4

Уздойж: 1. Сасна. 5. Сусед. 7. Сінічка. 8. Снег. 9. Стос. 11. Снегачыст. 14. Судна. 15. Свята. 16. Сані. 17. Слон. 20. Сонца. 21. Сотня. 25. Студэнтка. 27. Сіні. 28. Смок. 29. Снежань. 30. Солка. 31. Сухар.
Упоперак: 2. След. 3. Сівер. 4. Скрып. 6. Сіта. 8. Спосаб. 10. Сабака. 12. Снежнасць. 13. Светлячок. 18. Сусекс. 19. Сняжок. 22. Сукно. 23. Стэнд. 24. Сноп. 26. Смек.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

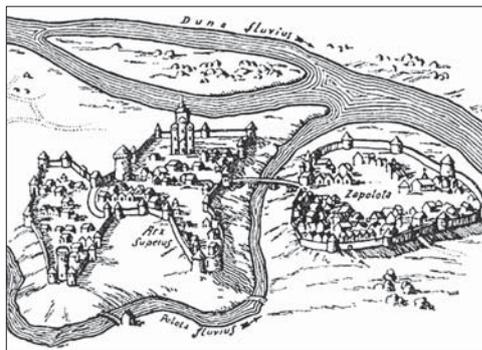
ПОЛАЦК – горад, цэнтр Полацкага раёна, на р. Заходняя Дзвіна пры ўпадзенні ў яе р. Палаты. За 106 км на паўночным захадзе ад Віцебска. Вузел чыгунак (лініі на Маладзечна, Віцебск, Невель, Даўгаўпілс) і аўтамабільных дарог.

Полацк – адзін з самых старажытных гарадоў усходніх славянаў. Упершыню ўпамінаецца ў «Аповесці мінулых гадоў» пад 862 г. Заснаваны крывічамі.

Назва рэчкі Палаты, відаць, мае балцкае паходжанне ад асноваў «рал» або «ralte» – балота, лужына, з далейшай славянскай асіміляцыяй. У старабеларускіх пісьмовых помніках назва горада зафіксаваная ў формах Полюцк, Полюцкьць, Полотскьць, Полотскьць, Полтескьць, Плтескьць, Полческьць, у нямецкіх хроніках Плоцке, у скандынаўскіх сагах Palletskuborg, Palteskia. Варыянт Полацк не вытлумачаецца фанетычнымі законамі беларускай

мовы і цягам многіх стагоддзяў практычна не выходзіў за межы усюднага ўжытку. Пачатак яго пісьмовага выкарыстання адносіцца да канца XIX ст. Форма Полацк даволі актыўна выкарыстоўвалася ў 1920-х гг. у БССР (напрыклад, А. Кайгародаў, «Кліматычны атлас Беларусі», Менск, 1927), а таксама ў Заходняй Беларусі да часу яе ўваходжання ў склад БССР.

У IX ст. размешчаны на правым беразе Палаты на гарадзішчы плошчаю прыкладна 1 га (культурны пласт 4,5 м, выяўленыя рэшткі старажытных земляных умацаванняў, пры раскопках знойдзеныя матэрыялы днепра-дзвінскай культуры першых ст. н.э. і ўмацаванага паселішча крывічоў IX – X стст.). У пачатку XI ст. дзядзінец горада перанесены на ўзгорак пры ўпадзенні Палаты ў Дзвіну (пазней Верхні замак). Уздойж правага берага Дзвіны і за Палатой фармаваліся пасады.

Полацкія замкі на гравюры паводле малюнка С. Пахалавіцкага «Аблога Полацка 29.08.1579»

Зручнае геаграфічнае становішча на гандлёвых шляхах (заходне-дзвінскае адгалінаванне шляху з варагаў у грэкі) спрыяла хуткаму эканамічнаму і культурнаму развіццю Полацка. Значэнне горада як найважнейшага цэнтра транзітнага гандлю ў IX – XI стст. пацвярджаюць знаходкі скарбаў арабскіх і заходне-еўрапейскіх манетаў (найбольшы прыкладна ў 8 тыс. срэбных дырхемаў знойдзены ў 1973 г. непаладзёк в. Казьянкі). У X – XIII стст. цэнтр

буйнога Полацкага княства (належала прадстаўнікам самастойнай дынастыі князёў), развіцця кавальскае, ювелірнае, касцярэзнае, гарбарнае, шаўцкае і інш. рамёстваў, у XII ст. працвалі майстар-ювелір Л. Богша і дойдліў Іаан. Прыкладна ў 980 г. у Полацку князьмі Рагвалод (забыты кіеўскім князем Уладзімірам Святаславічам, які сілай узяў у жонку яго дачку Рагнеду), з 988 г. – Ізяслаў Уладзіміравіч, з 1003 г. – Брачыслаў Ізяславіч. Пры Усяславе Брачыславічу (1044 – 1101) Полацк дасягнуў найбольшага росквіту, стаў галоўным канкурэнтам Кіева; быў адным з цэнтраў хрысціянства на ўсходне-славянскіх землях. З 1105 г. (магчыма, раней) існавала самастойная епіскапская кафедра. У 1110 (?) г. тут нарадзілася асветніца Ефрасіння Полацкая.

(Працяг будзе)